

TÜRKİYE'DE İKİ KENTTE ANNELERİN BAKIŞ AÇISIYLA ÇOCUKLARIN OYUNCAK GEREKSİNMESİ¹

B. ONUR
M.ARTAR,

N. ÇELEN,

F. ÇOK,
T. ŞENER DEMİR

ÖZET

Bu araştırmanın amacı annelerin bakış açısı ile 3-6 yaş çocuklarının oyuncak gereksinmesini saptamaktır. Bursa ve Ankara'dan alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerden (SED) gelen 666 anne araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen anket formu annelere uygulanmıştır. Verilerin analizinde yüzdeler ve χ^2 testleri kullanılmıştır. Sonuçlar en çok annesinin birlikte oyuncak satın aldığı, oyuncak satın alırken çocuğun isteğinin en önem verilen özellik olduğunu göstermektedir. Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısının farklı SED'lere göre değiştiği ve alt SED'den üst SED'e gidildikçe arttığı görülmüştür. Kızların ve erkeklerin sahip olduğu oyuncak sayısı farklı bulunmazken, erkeklerin daha fazla türden oyuncakı olduğu bulunmuştur. Annelere göre, çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncak kız çocukları için bebekler / hayvanlar ve yumuşak oyuncaklar, erkek çocuklar için manipülatif nesnelere olarak belirlenmiştir.

¹ Bu çalışma A.Ü Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin araştırma projesi olarak yürütülmüştür.
Prof. Dr. Bekir Onur, Doç. Dr. Figen Çok, Arş. Gör. Dr. Müge Artar ve Tülin Şener Demir A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi; Doç. Dr. Nermin Çelen Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine 3-6 years age children's need for toys from the mother's perspective. 666 mothers were surveyed from Bursa and Ankara. Mothers were representatives of low, middle and upper SESs. A questionnaire was developed and administered to mothers. Percentages and χ^2 tests were used to analyze the data. Results showed that mothers and fathers together buy the toys. Mothers stated that they consider child's wish when they buy toys for their children. Number of toys children owned differed to the SESs which increased in middle and upper SESs. Although there was no difference between the number of toys girls and boys had, it was seen that boys had many more kinds of toys than that of girls. Results are presented and discussed.

PROBLEM

Çocuk oyunları ve oyuncaklarıyla ilgili yayınlar incelendiğinde genellikle iki tür yaklaşımın yaygın olduğu görülür. Daha çok psikologların ve eğitimcilerin egemen olduğu birinci yaklaşımda oyunun ve oyuncakların çocuğun her türlü gelişimine destek olduğu görüşü vurgulanır. Bu görüş bilimsel yayınlarda da, kitle iletişim araçlarında da yaygındır. Örneğin Boehm *Psychology Today*'deki (1989) yazısında çocuğun gelişim dönemlerine uygun düşecek oyunları ve oyuncakları sıralamaktadır. Shapiro oyuncakların cinsiyet rollerinin kazanılmasına etkisini *Newsweek*'teki (1990) incelemesinde tartışmaktadır. Bu popüler yayınlardan başka bilimsel yayınlardan da birçok örnek seçilebilir. Örneğin Bantz ve arkadaşlarına (1993) göre, "Oyun çocukların toplumsal, bilişsel ve devinimsel becerilerini geliştirmeleri için temel bir araçtır" (s.114) ve anababaları uygun oyuncak seçmeleri için eğitmek olanaklıdır.

Konuya tarihsel ve sosyokültürel açıdan bakan ikinci yaklaşımda sosyologlar, sosyal antropologlar, kültür tarihçileri

oyunun ve oyuncağın toplumsal yapıyı ve değişimi yansıttığını ileri sürmektedirler. Örneğin Dasen'e (1984) göre, "oyun toplumun aynasıdır: Oyun toplumun temel değerlerini yansıtır ve bunları çocuğa aktarır" (s.11). Swiniarski'ye (1991) göre de "oyuncaklar ulusal simgedir (ve) siyasal, tarihsel, toplumsal olayları yansıtır" (s.162). Yine aynı yazara göre, "Oyuncaklar toplumların bütün yönlerdeki mikrokozmozları olarak yaşam üsluplarını ve değerlerini karşılaştırmayı sağlayan araçlardır" (s.162). Brougère'e (1995) göre de, "oyuncak karmaşıklığı sayesinde kültürümüz ve onun evrimi hakkında zengin bir bilgi kaynağı olan bir nesnedir" (s.416). Öte yandan, kültür tarihçileri de oyunların ve oyuncakların toplumsal tarihteki değişimleri yansıttığını düşünmektedirler. Örneğin Kay'e (1991/92) göre, "1930'lara kadar beş yaşın altındakilere yönelik oyunlara çok az istem vardı. Sadece 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana, bu yaş grubunun öğrenmenin en önemli dönemi olarak önemsenmesiyle, eğitsel oyuncaklar özellikle küçük çocuklar için tasarlandı" (s.33). Bu yaklaşım çerçevesinde yer alan tarihsel bulgular geçmişte her çocuğun oyuncağının da, oynayacak zamanının da olmadığını göstermektedir. Örneğin *Biz Böyle Oynardık* (1973) adlı oyuncak tarihi kitabının yazarı Fredlund bu görüştedir: "Bu kitapta göreceğiniz oyuncakların çoğu azınlıkta olan varlıklı aile çocuklarının oyuncaklarıydı. Ya yoksul ailelerin çocukları neyle oynuyorlardı? Büyük kentlerdeki işçi ailelerinin ve kırsal alandaki ırgat ailelerinin çocuklarının çocuklukları çok kısaydı. Onların işgücü, ya ailenin bütçesine para katmaya ya da küçük kardeşlerine bakmaya yöneltilirdi. Ailelerin oyuncağa para bulma sıkıntısının yanında, zaman sıkıntısı da vardı" (s.5, özet çeviri). Aynı biçimde, sosyal antropologlar da geçmişte olduğu gibi günümüzde de geleneksel toplumlarda çocuğa yeterince oyun zamanı bırakılmadığı kanısındadır. Örneğin Dasen (1984) Fildişi Sahili'nde, "8-9 yaşlarındaki çocukların zamanlarının sadece %25'ini oyuna ayırabildiklerini, günlerinin %60'ının çeşitli günlük işlerle geçtiğini" (s.11) belirtmektedir. Aynı yazara göre bu

oranlarda kızlar aleyhine belirgin bir farklılık vardır. Kırsal Kenya’da, “5-7 yaşlar arasındaki kız ve erkek çocukların zamanlarının yarısı çalışmakla geçmektedir, ama 10-11 yaşlarından sonra kızların zamanlarının sadece %2’si oyun için artakalmaktadır” (s.11).

Yukarıda sözü edilen her iki yaklaşımın da oyunun ve oyuncağın gelişimsel ve eğitimsel değeri üzerinde birleştiklerini saptamak ilginçtir. Örneğin Kay (1991/92) tarihsel sürece bakarak, bugün ailelerin sadece eğlenceli değil, aynı zamanda eğitimsel oyuncakları seçtiklerini belirtmektedir. Dasen’e (1984) göre de, “Oyun, çocuğun teknik bilgileri, yetişkin yaşamında gerekli olacak değerleri ve rolleri kazanmasını sağlayan en önemli eğitsel etkenlerden biridir. Oyun bir gelişim etkeni olarak çocuğun yaratıcılığına, toplumsal, bilişsel ve duygusal gelişimine katkıda bulunur” (s.11). Sonuç olarak, ister psikolojiden, ister tarihten ya da etnolojiden gelsin, herkes oyunun ve oyuncağın değeri konusunda görüş birliği içindedir. Üstelik bu durum hem popüler yayınlarda, hem de bilimsel yayınların çoğunda böyledir.

Psikoloji yayınlarında yer alan oyun ve oyuncak araştırmaları incelendiğinde konuya genellikle iki açıdan bakılmaktadır: 1) Oyun ve oyuncaklar ile bilişsel gelişimin arasındaki ilişkiye bakan araştırmalar; 2) Oyun ve oyuncak seçimi, tercihi ya da istemi ile toplumsal gelişim arasındaki ilişkiye bakan araştırmalar. Birinci gruba giren araştırmalar oyun ve oyuncağın çocuğun bilişsel gelişimi üzerindeki etkisini doğrulayan, ikisi arasında önemli ilişkiler bulan araştırmalardır. Dolayısıyla, gelişim psikolojisi araştırmalarında oyun ve oyuncağın bilişsel gelişimin yordayıcısı olarak görüldüğü söylenebilir. Almqvist’in (1994) belirttiği gibi, oyuncak araştırmaları alanındaki oyuncak kültürü psikologların egemenliğinde gibi görünmektedir. Bunun bir belirtisi, gözden geçirilen araştırmaların içinde çoğunun amacını, yalnızca oyuncakların çocukların o andaki oyun davranışları

üzerindeki etkilerini incelemek değil, aynı zamanda çocuğun gelişimindeki olası sonuçlarını da kestirmek olmasıdır (s.88). Örneğin Singer (1994), çok basit bir oyuncağın ya da oyun nesnesinin bile çocuğun imgesel oyununu büyük ölçüde desteklediğini belirtmektedir. Pellegrini ve Jones (1994) oynanan oyuncak ile dil gelişimi arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Kuşkusuz bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

Almqvist (1994) psikolojideki oyuncak araştırmalarında iki kuramsal çerçeve olduğunu belirtmektedir: “Oyuncakların çocukların davranışı üzerindeki potansiyel etkisine ilişkin çalışmalarda öğrenme kuramı en ortak kuram gibi görünmektedir; buna karşılık çocukların fantazi oyununda oyuncağın yapısının anlamına ilişkin çalışmalarda bilişsel kuram daha sıklıkla kullanılan bir kuramsal bakış açısıdır. Oyuncakların çocukların cinsel toplumsallaşmasındaki rolüne ilişkin çalışmalar sıklıkla hem öğrenme kuramının hem de bilişsel kuramın ışığında yorumlanmaktadır” (s.91).

Bu kuramsal girişten sonra Türkiye’deki oyun ve oyuncak araştırmalarına gözetmek yararlı olacaktır. Türkiye’de oyun araştırmalarını daha çok etnologların (Özhan,1990), kültür tarihçilerinin (And,1974), halkbilimcilerin (Cengiz,1996) yaptığını görüyoruz. Türkiye’de psikoloji alanında oyun araştırması ise yok denecek kadar azdır. Klinik psikologlar (Özdoğan,1988) ya da danışman psikologlar (Akman,1987) oyunla yalnızca oyun terapisi açısından ilgilenmektedirler. Gelişim psikolojisi alanında yapılan tek araştırma Çok ve arkadaşlarının (1997) oyun araştırmasıdır.

Türkiye’de oyuncağı bilimsel araştırma konusu yapan çok az araştırma olduğu görülmektedir (Örn; Kamaraj, 1996). Oyuncaklar ne antropolojide, ne eğitimde, ne psikolojide doğrudan bir araştırma sorunu olarak ele alınmamıştır. Öngen’in (1991) ve Bağlı’nın (1996) araştırmaları oyuncaktan çok oyun araçları ve oyun ile ilgilidir. Aynı şekilde oyun üzerine kurulu psikoloji

araştırmalarının da oyundan çok oyun içindeki psikolojik süreçlerle ilgili olduğu görülmektedir. Örneğin Çelen'in (1992), Artar'ın (1993), Şener'in (1996) araştırmalarında oyun söz konusu psikolojik süreçleri ortaya çıkarmaya yönelik bir araç niteliğindedir.

Başka toplumlarda olduğu gibi Türkiye'de de oyuncağın ve oyunun çocuğun gelişimi üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Türkiye'de ana babalar, öğretmenler, oyuncak yapımcıları ve satıcıları arasında en çok kullanılan kavram "zekâ oyuncağı" kavramıdır (Onur,1988). Zekâ oyuncağı terimi eğitimsel oyuncak anlamına gelmekle birlikte, bunların hangi oyuncaklar olduğu konusunda görüş birliği yoktur; bunu gösteren herhangi bir araştırma da yoktur. Ancak zekâ oyuncağı kavramının çok anlamlı olduğu açıktır. Bu kullanım oyuncağın zekâyı geliştireceği kabulünün kitlelerde yaygın olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, çocuğun duygusal ve toplumsal gelişimi zekâsının gelişimi kadar önemszenmemektedir. Bu, belki zekânın dikey toplumsal hareketlilikte en önemli etken olduğu düşünüldüğü için böyledir.

Türk halkında oyuncağın çocuğun gelişimine katkısı genel olarak kabul edilmekle birlikte, Türkiye'de oyuncağın aynı ölçüde yaygın olduğu söylenemez. Ulusal gelir içinde oyuncağa ayrılan pay ve çocuk başına düşen oyuncak harcaması açısından dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye çok gerilerde kalmaktadır. Örneğin, çocuk başına yıllık oyuncak harcaması Amerika Birleşik Devletler'nde 350 Dolar, İspanya'da 200 Dolar iken Türkiye'de 5 Dolar'dır (İnhan,1997). Bu durum, Türkiye'de çocukların oyuncak gereksinmelerini açığa çıkaracak araştırmaların hemen yapılmasını zorunlu kılmaktadır. İşte bu araştırma bu zorunluluktan doğmuştur.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, üç farklı sosyo ekonomik düzeyden (SED) gelen okulöncesi çağ çocuklarının annelerin çocuklarına oyuncak satın alma davranışlarının incelenmesi ve

çocukların oyuncak kullanımına ve gereksinimine ilişkin gözlemlerinin ve kanılarının saptanmasıdır.

Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır. (Bu sorular oyuncak satın alma ve oyuncak kullanımına göre iki kategoride toplanmaktadır):

- 1) Genellikle çocuğa oyuncak satın alan kimdir?
- 2) Çocuğa oyuncak satın alırken nelere dikkat edilmektedir?
- 3) Çocuklara en son alınan oyuncak ve bunun türü nedir?
- 4) Çocukların kaç adet oyuncuğı vardır? Bunların türü nedir?
- 5) Annelere göre çocukların yeterli sayıda oyuncuğı var mıdır?
- 6) Olanak bulunduğunda çocuğa en çok alınmak istenen oyuncak ve bunların türü nedir?
- 7) Çocuğun genellikle oynamaktan en çok zevk aldığı oyuncak türü nedir?

Annelerin sorulara verdikleri yanıtların çocuğun cinsiyetine ve SED'e göre farklılık gösterip göstermediğı de incelenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırma alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden gelen annelerin okulöncesi çağıdaki (3-6 yaş) çocuklarına oyuncak satın almalarına ve çocuklarının oyuncak kullanımına ve gereksinimlerine ilişkin gözlemlerini belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu: Araştırma grubunu Ankara'dan 362, Bursa'dan 304 olmak üzere toplam 666 anne oluşturmaktadır. Alt,

orta ve üst sosyoekonomik düzeylere (SED) mensup ailelere ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin SED'lere ve kentlere göre dağılımı tablo 1'de görülmektedir.

TABLO 1. Araştırmaya katılan annelerin alt, orta ve üst SED'e göre dağılımı

SED \ Kent	Alt		Orta		Üst		Toplam	
	n	%	n	%	N	%	n	%
Ankara	165	45.6	101	27.9	96	26.5	362	54.4
Bursa	97	31.9	153	50.3	54	17.8	304	45.6
Toplam	262	39.3	254	38.1	150	22.5	666	100

Araştırma grubundaki annelerin %54.4'ü Ankara'dan, %45.6'sı Bursa'dan araştırmaya katılmaktadır. Toplam grubun %39.3'ü alt, %38.1'i orta, %22.5'i üst SED'den gelmektedir. Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yaşa (3-4 ve 5-6 yaş grubu) ve cinsiyete göre dağılımları tablo 2'de görülmektedir.

TABLO 2. Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yaşa ve cinsiyete göre dağılımı.

Yaş \ Cinsiyet	3-4		5-6		Toplam	
	n	%	N	%	N	%
Kız	155	23.3	158	23.7	313	47
Erkek	162	24.3	191	28.7	353	53
Toplam	317	47.6	349	52.4	666	100

Araştırma grubunu %47'si kız, %53'ü erkek çocukların anneleri oluşturmaktadır. Bütün çocukların %47.6'sı 3-4 yaş; %52.4'ü 5-6 yaş grubundandır. Çocukların okulöncesi eğitim kurumuna devam edip etmemelerine ve SED'e göre dağılımı tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Çocukların kentlere, okulöncesi eğitim kurumuna devam edip etmemelerine ve SED'e göre dağılımı.

Kent	Ankara								Bursa							
	SED								SED							
	Alt		Orta		Üst		Toplam		Alt		Orta		Üst		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğitim durumu																
Devam eden	10	5.21	86	42.7	96	50	192	53	28	14.6	110	57.3	54	26.1	192	63.2
Devam etmeyen	155	91.2	15	8.8	-	-	170	47	69	61.6	43	38.4	-	-	112	36.8
Toplam	165	45.6	101	27.9	96	26.5	362	54.4	97	31.9	153	50.3	54	17.8	304	45.6

Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının %57.7'si okulöncesi eğitim kurumuna devam etmekte, %42.3'ü devam etmemektedir. Ankara'daki annelerin %53'ünün çocukları okulöncesi eğitim kurumuna devam etmekte, %47'sinin çocukları devam etmemektedir. Bursa'da ise araştırmaya katılan annelerin çocuklarının %63.2'si okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte, %36.8'i devam etmemektedir. Böylece araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yarıdan fazlasının okulöncesi eğitime devam ettiği görülmektedir.

Veri Toplama Aracı: Araştırma verileri araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen bir anket formu ile toplanmıştır. Anket formu annelerin çocuklarına oyuncak satın alma davranışı ve oyuncak gereksinmesi konusundaki görüşlerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Anket formu önce 50 kişilik bir anne grubuna uygulanıp, dili ve soruların yeterliliği açısından değerlendirilmiş,

gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra asıl araştırma grubuna uygulanmıştır.

Anket formunda kullanılan oyuncak türleri, bu konuda yapılan bir sınıflamanın sonucu olmaktan çok, literatürde ve günlük kullanımda adı geçen türlerin toplanmasından oluşmaktadır. Bu tür kategorilerine hangi oyuncakların girdiği anket formunda belirtilmiştir. Tablo 4’de oyuncak türleri ve herbirine giren oyuncaklar görülmektedir.

Tablo 4. Araştırmada kullanılan oyuncak türleri

OYUNCAK TÜRLERİ
Bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklar.
Minyatür nesnelere (Evcilik setleri, doktor setleri, tamir setleri, arabalar).
Manipülatif oyuncaklar (Legolar, yapbozlar, takılıp çıkarılabilen oyuncaklar, bloklar, kuklalar).
Elektronik oyuncaklar (Bilgisayar oyunları, “game watch”ar, uzaktan kumandalı ve pilli oyuncaklar).
Elişi oyuncakları (Boyalar, kalemler, eliş malzemeleri, plastrinler, hamurlar, kağıt bebekler, boyama kitapları).
Eğitici oyuncaklar (Harf, sayı, geometrik şekil ve kavram öğretmeyi amaçlayan oyuncaklar, oyuncak kitaplar).
Masa oyunları (Borsa, tombala, memory, kızma birader, domino).
Müzikli oyuncaklar (Minyatür müzik aletleri, düdük, çingirak).
Hareketli oyuncaklar (Bisiklet, kaykay, paten, kızak, çocuğun üzerine binerek hareket edebildiği oyuncaklar).
Oyun malzemeleri (Top, ip, bilye, vb., gibi herhangi bir oyun içinde kullanılabilen nesnelere).
Güncel kahramanlar (Action man, Power Rangers, Batman).
Oyuncak silahlar (Tabanca, tüfek, kovboy takımları).
Maketler (Uçak, gemi, ev) .
Diğer

Verilerin Toplanması: Araştırma verileri orta ve üst SED’de okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların

annelerine ulaşmak yoluyla toplanmıştır. Bu nedenle orta ve üst SED’i temsil eden semtlerde bulunan özel okulöncesi eğitim kurumlarına gidilmiştir. Alt SED’de ise annelerin eğitim düzeyinin düşük olduğu, dolayısıyla anket formunu doldurmada zorlanacakları düşüncesiyle veriler görüşme yoluyla toplanmıştır. Bu nedenle alt SED’i temsil eden semtlere gidilmiş ve annelerle görüşülmüştür. Ankara’da A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Bursa’da Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri anketör olarak kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde sırasıyla çocuklara oyuncak satın alınmasına, çocukların mevcut oyuncaklarına ve çocukların oyuncaklarının yeterliliğine ilişkin bulgular sunulmaktadır. Daha sonra annelerin çocuklarının oyuncak kullanımına ilişkin gözlemlerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

1. Çocuklara Oyuncak Satın Alan Kişi

Çocuklara genellikle oyuncak satın alan kişinin kim olduğu sorusuna verilen yanıtların dağılımı tablo 5’de verilmektedir. Bu sorunun yanıtlanmasında istenmediği halde birden fazla seçeneğin işaretlendiği görülmüştür; bu nedenle istatistiksel analiz yapma olanağı bulunamamıştır.

Tablo 5. Çocuklara oyuncak satın alan kişilerin dağılımı.

<i>Oyuncakları satın alan kişi</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Anne	185	27.7
Baba	146	21.9
Annebaba	324	48.6
Kardeş	6	0.9
Akraba	87	13.1
Başka	6	0.9

Tablo 5’de görüldüğü gibi, araştırma grubunun tümüne bakıldığında çocuklara en çok (%48.6) annebaba tarafından birlikte oyuncak alındığı belirtilmiştir. Bunu sırasıyla anne (%27.7), baba (%21.9) ve daha sonra akraba (%13) izlemektedir. Oyuncakların genellikle kardeş (%0.9) ve başkaları (%0.9) tarafından alındığını belirtenlere ise oldukça az rastlanmıştır. Bu durumda oyuncakların en sık annebabalar tarafından birlikte satın alındığı ortaya çıkmaktadır.

2. Oyuncak Satın Alırken Nelere Dikkat Edildiği

Annelere çocuklara oyuncak satın alırken nelere dikkat ettiklerine ilişkin yanıtlar tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6. Annelerin çocuklara oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özellikler.

Özellikler	n	%
Oyuncağın fiyatı / ekonomik olması	266	40
Çocuğun isteği	460	69
Anababanın özlemi	42	6.3
Oyuncağın güvenli ve tehlikesiz olması	311	46.7
Oyuncağın sağlam olması	143	21.5
Gelişim düzeyine / yaşına uygunluğu	421	63.2
Oyuncağın çekiciliği	119	17.9
Başkalarının önerisi	11	1.7
Reklamların etkisi	63	9.5
Diğer	28	4.2

Anneler oyuncak satın alırken en çok çocuğun isteğine (%69) dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Oyunağın çocuğun gelişim düzeyine / yaşına uygunluğu yine annelerin oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özellikler arasında sıklıkla (%63.2) belirtilmektedir. Bunu oyunağın güvenli ve tehlikesiz olması (%46.7) izlemektedir.

Farklı SED'deki annelerin çocuklarına oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özelliklere ilişkin veriler tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Farklı SED'deki annelerin çocuklara oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özellikler

Özellikler	SED		Alt		Orta		Üst		Toplam	
	n:262	%39.9	n:254	%38.1	n:150	%22.5	n:666	%100		
Oyuncağın fiyatı/ ekonomik oluşu	126	48	99	39	41	27	266	40		
Çocuğun isteği	160	61	178	70	122	81.3	460	69		
Anababanın özlemi	31	11.8	10	3.9	1	0.6	42	6.3		
Oyuncağın güvenli ve tehlikesiz olması	123	46.9	169	66.5	113	75	311	46.7		
Oyuncağın sağlam olması	58	22.1	59	23.2	26	17.3	143	21.5		
Gelişim düzeyine/ yaşına uygunluğu	108	41.2	174	68.5	139	93	421	63.2		
Oyuncağın çekiciliği	31	11.8	54	21.3	34	22.6	119	17.9		
Başkalarının önerisi	4	1.5	6	2.4	1	0.6	11	1.7		
Reklamların etkisi	18	6.9	28	11	17	11.3	63	9.5		
Diğer	4	1.5	8	3.1	16	10.6	28	4.2		

Tablo 7'deki veriler alt SED'den (%48) üst SED'e (%27) gidildikçe oyunağın fiyatına daha az dikkat edildiğini göstermektedir. Ayrıca yine alt SED'den üst SED'e gidildikçe oyunağın çocuğun gelişim düzeyine ve yaşına uygunluğuna (alt SED'de %41.2; orta SED'de %68.5; üst SED'de %9.3), çocuğun isteğine (sırasıyla %61; %70; %81.3) ve oyunağın güvenli ve tehlikesiz oluşuna (sırasıyla %46.9; %66.5; %75) daha çok dikkat edildiği görülmektedir.

Annelerin çocuklarına oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özelliklerin çocuğun cinsiyetine göre dağılımı tablo 8’de görülmektedir.

Kız ve erkek çocukların annelerinin çocuklarına oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özelliklerin genel olarak birbirine yakın olduğu gözlenmektedir. Ancak kız çocuk annelerine oranla daha fazla sayıda erkek çocuk annesi oyuncak satın alırken çocuğun isteğine (erkek %71; kız %66.7) dikkat ettiğini belirtmiştir.

Tablo 8. Annelerin çocuklarına oyuncak satın alırken dikkat ettikleri özelliklerin çocukların cinsiyetine göre dağılımı

Özellikler	Cinsiyet	Kız (n=313)		Erkek (n=353)	
		n	%	n	%
Oyuncağın fiyatı/ ekonomik oluşu		113	36.1	153	43.3
Çocuğun isteği		209	66.7	251	71.1
Anababanın özlemi		14	4.5	28	7.9
Oyuncağın güvenli ve tehlikesiz olması		186	59.4	219	62
Oyuncağın sağlam olması		51	16.3	92	26.1
Gelişim düzeyine / yaşına uygunluğu		197	63	224	63.5
Oyuncağın çekiciliği		57	18.2	62	17.6
Başkalarının önerisi		4	1.3	7	2
Reklamların etkisi		28	8.9	35	9.9
Diğer		14	4.5	14	3.9

3. En Son Alınan Oyuncak

Annelerden çocuklarına en son alınan oyuncakı belirtmeleri istenmiş ve yanıtlar 14 oyuncak kategorisine göre değerlendirilmiştir. En son alınan oyuncakın oyuncak türlerine göre dağılımı tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9. Çocuklara en son alınan oyuncakların oyuncak türlerine göre dağılımı.

<i>Oyuncak Türleri</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Bebekler / hayvanlar / yumuşak oyuncaklar	150	22.5
Minyatür nesnelere	148	22.2
Manipülatif oyuncaklar	77	11.6
Elektronik oyuncaklar	55	8.3
Elişi oyuncakları	24	3.6
Masa oyunları	4	0.6
Eğitici oyuncaklar	25	3.8
Müzikli oyuncaklar	11	1.7
Hareketli oyuncaklar	33	5
Oyun malzemeleri	41	6.2
Güncel kahramanlar	51	7.7
Oyuncak silahlar	26	3.9
Maketler	8	1.2
Yanıtlanmayan	4	0.6
Diğer	9	1.4
Toplam	666	100

Tablo 9'da, en son alınan oyuncak olarak en çok bebekler / hayvanlar / yumuşak oyuncakların (%22.5) ve minyatür nesnelere (%22.2) belirtildiği görülmektedir. Bu iki kategoriyi manipülatif oyuncaklar (%11.6) izlemektedir.

4. Oyuncak Sayısı

Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısı 7 kategoride değerlendirilmiştir. Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısının SED'lere göre dağılımı tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10. Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısının SED'lere göre dağılımı.

SED	0-5		6-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51+		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alt	71	27.1	81	30.9	45	17.2	36	13.7	8	3.1	9	3.4	12	4.6	262	39.3
Orta	5	2	26	10.2	65	25.6	64	25.2	36	14.2	22	8.7	36	14.2	254	38.1
Üst	3	2	7	4.7	13	8.7	32	21.3	33	22	15	10	47	31.3	150	22.5
Toplam	79	11.9	114	17.1	123	18.5	132	19.8	77	11.6	46	6.9	95	14.3	666	100

$$\chi^2 = 245.76 \text{ p} < .001$$

Tablo 10'daki veriler, alt SED'de çocukların çoğunun (%58) en fazla 10 oyuncacı olduğunu göstermektedir. 10'dan fazla oyuncacı olan bütün çocukların toplamı (n=110) bile 10'dan az oyuncacı olanların toplamının (n=152) altındadır.

Orta SED'de çocukların en çok 11-30 arasında (%51) oyuncaca sahip oldukları, daha fazla oyuncacı olanların toplamının (%37) bunun altında olduğu görülmektedir.

Üst SED'de 20'nin altında oyuncacı olan çocuklara çok az rastlanmaktadır. Artış 20'den itibaren başlamakta, 51'den sonra en üst düzeye çıkmaktadır (%31.3).

Tablo 10'daki veriler çocukların sahip olduğu oyuncak sayısının alt SED'den üst SED'e doğru çıktıkça düzenli olarak arttığını göstermektedir. SED ile oyuncak sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan kaykare testi anlamlı bir ilişkiyi ortaya koymaktadır; kontincensi katsayısı (K=.52) ilişkinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısının cinsiyete göre dağılımı tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11. Çocukların sahip oldukları oyuncak sayısının cinsiyete göre dağılımı.

Oyuncak sayısı \ Cinsiyet	0-5		6-10		11-20		21-30		31-40		41-50		51+		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kız	41	13.1	55	17.6	64	20.4	58	18.5	37	11.8	26	8.3	32	10.2	313	47
Erkek	38	10.8	59	16.7	59	16.7	74	21	40	11.3	20	5.7	63	17.8	353	53
Toplam	79	11.9	114	17.1	123	18.5	132	19.8	77	11.6	46	6.9	95	14.3	666	100

Kızların en büyük oranı (%20.4) 11-20 ve erkeklerin en büyük oranı (%21) 21-30 oyuncaya sahiptir. Ancak cinsiyet ile oyuncak sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. ($\chi^2 = 11.04$, $sd=6$ $p>.05$). Bu durum çocukların sahip oldukları oyuncak sayılarının cinsiyet ile ilişkili olmadığını göstermektedir.

6. Oyuncak Sayısının Yeterliği

Anneler çocukların yeterli sayıda oyuncaya olup olmadığı sorulmuş ve 5'li bir ölçeğe göre değerlendirmeleri istenmiştir. Annelerin çocuklarının oyuncak sayılarının yeterliğine ilişkin görüşlerin dağılımı şöyledir; annelerin %8.3'ü oyuncak sayısının çok az, %18.8'i az, %44.4'ü yeterli, %15.6'sı fazla, %12.9'u çok fazla olduğunu ifade etmiştir.

Annelerin büyük bölümü (%44.4) çocuklarının oyuncak sayısını yeterli bulmaktadır. Bunu, az bulanlar (%18.8), fazla bulanlar (%15.6) ve çok fazla bulanlar (%12.9) izlemektedir.

Annelerin çocuklarının oyuncak sayısının yeterliğine ilişkin değerlendirmelerinin SED'lere göre dağılımı tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12. SED'lere göre annelerin çocuklarının oyuncak sayısının yeterliğine ilişkin değerlendirmeleri.

SED \ Yeterlilik	Çok az		Az		Yeterli		Fazla		Çok fazla		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Alt	51	19.5	96	36.6	91	34.7	10	3.8	14	5.3	262	39.3
Orta	4	1.6	26	10.2	147	57.9	43	16.9	34	13.4	254	38.1
Üst	-	-	3	2	58	38.7	51	34	38	25.3	150	22.5
Toplam	55	8.3	125	18.8	296	44.4	104	15.6	86	12.9	666	100

Annelerin çocuklarının oyuncak sayısına ilişkin değerlendirmeleriyle SED arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2 = 245.57$, $sd=8$, $p<.001$). Buna göre alt SED'de annelerin çok azı çocukların oyuncak sayısını fazla (%3.8) ve çok fazla (%5.3) bulurken, orta SED'de daha çoğu fazla (%16.9) ve çok fazla (%13.4) bulmaktadır. Üst SED'de de çocukların oyuncak sayısını fazla bulanlar (%34), ve çok fazla bulanlar (%25.3) fazladır. Orta SED'e göre üst SED'de oyuncak sayısını fazla ve çok fazla bulanlar daha yaygındır. Üst SED'de çocuğunun oyuncak sayısını çok az bulan hiçbir anneye rastlanmamışken, az bulanlar grubun yalnızca %2'sidir. Oysa alt SED'de çocuklarının oyuncak sayısı annelerin %19.5'ine göre çok az, %36.6'sına göre azdır. Farklı SED'lerdeki bu farklı değerlendirmelere karşın çocukların oyuncak sayısını yeterli bulanlar önemli sayıdadır (alt SED %34.7, orta SED %57.9, üst SED %38.7).

Annelerin çocuklarının oyuncak sayısının yeterliğine ilişkin değerlendirmelerinin çocuğun cinsiyetiyle ilişkisine bakılmış, ancak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2 = 1.31$, $sd=4$, $p>.05$).

7.Çocukların Sahip Oldukları Oyuncak Türleri

Çocukların sahip oldukları oyuncak türlerinin SED'lere göre dağılımı tablo 13'de görülmektedir. Bütün SED gruplarına genel olarak bakıldığında çocukların en çok sahip oldukları oyuncaklar oyun malzemeleri (%76.9), bebekler / hayvanlar /

yumuşak oyuncaklar (%76.1), minyatür nesnelere (%74) ve eliş oyuncaklarıdır (%71.8). Masa oyunları (%24.5) ve maketler (%14) çocukların en az sahip olduğu belirtilen oyuncak türü olmuştur. Oyun malzemeleri ve bebekler / hayvanlar / yumuşak oyuncaklar dışındaki hemen hemen bütün oyuncak türlerinin üst SED’de, alt ve orta SED’e göre daha fazla bulunduğu gözle çarpılmaktadır. Yalnızca oyuncak silahlara orta (%43.5) ve alt (%43.3) SED çocuklarının üst SED çocuklarına göre (%30.7) daha yaygınlıkla sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Çocukların sahip oldukları oyuncak türlerinin SED'lere göre dağılımı.

Oyuncak türleri	SED		Orta n=254		Üst n=150		Toplam n=666	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Bebekler/hayvanlar	195	74.4	195	76.8	117	7.8	507	76.1
Minyatür nesnelere	169	64.5	194	76.4	130	86.7	493	74
Manipülatif oyuncaklar	126	48.1	202	79.5	131	87.3	459	68.9
Elektronik oyuncaklar	100	38.2	138	54.3	94	62.7	332	49.8
Elişi oyuncaklar	140	53.4	204	80.3	134	89.3	478	71.8
Eğitici oyuncaklar	50	19.1	144	56.7	116	77.3	310	46.5
Masa oyunları	37	14.1	67	26.4	59	39.3	163	24.5
Müzikli oyuncaklar	116	44.3	136	53.5	108	72	360	54.1
Hareketli oyuncaklar	131	50	170	66.9	109	72.6	410	61.6
Oyun malzemeleri	200	76.3	199	78.3	113	75.3	512	76.9
Güncel kahramanlar	22	8.4	112	44.1	76	50.7	210	31.5
Oyuncak silahlar	114	43.5	110	43.3	46	30.7	270	40.5
Maketler	45	17.2	28	11	21	14	94	14.1
Diğer	2	0.8	3	1.2	8	5.3	13	1.9

Çocukların sahip oldukları oyuncak türlerinin cinsiyete göre dağılımı tablo 14’de görülmektedir.

Tablo 14’de görüldüğü gibi, kızların en çok sahip oldukları oyuncak türü bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklardır (%94). Bunu eliş oyuncakları (%75), oyun malzemeleri (%71), minyatür nesnelere (%70) izlemektedir. Daha sonra manipülatif oyuncaklar (%66) ve hareketli oyuncaklar (%54) gelmektedir. Kız çocukların en az sahip oldukları belirtilen oyuncaklar maketler (%8), oyuncak silahlar (%12) ve güncel kahramanlar (%17) kategorilerinde yer almaktadır.

Erkek çocukların en çok oyun malzemelerine (%82), minyatür nesnelere (%77), manipülatif oyuncaklara (%71) sahip oldukları görülmektedir. Bunu eliş oyuncakları (%69), hareketli oyuncaklar (%68), oyuncak silahlar (%66), elektronik oyuncaklar (%62), bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklar (%60) izlemektedir.

Tablo 14'de görüldüğü gibi, eliş oyuncakları ve bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklar dışındaki diğer bütün oyuncak türlerine erkek çocukların, kız çocuklara göre daha fazla sahip oldukları görülmektedir. Kız çocukların neredeyse tümü (%94) bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklara sahiptir. Geleneksel olarak erkek çocuklara uygun olduğu düşünülen silahlara kızların %12'si sahipken, erkeklerin %66'sı sahiptir. Bebekler ve silahların geleneksel anlayışa göre cinsiyete uygun olarak görüldüğü ve bu nedenle satın alındığı söylenebilir. Ancak diğer oyuncak türlerine erkek çocukların, kızlardan daha fazla sahip olması geleneksel cinsiyetçi düşüncelerden farklı bir durumu ortaya koymaktadır. Örneğin manipülatif oyuncaklara (legolar, yapbozlar, bloklar vb.) kızların %66'sı, erkeklerin %71'i sahiptir. Elektronik oyuncaklara kızların %36'sı, erkeklerin %62'si; güncel kahramanlara kızların %17'si, erkeklerin %44'ü; hareketli oyuncaklara (bisiklet, paten, kaykay vb.) kızların %54'ü, erkeklerin %68'i sahiptir. Bu oranlar erkek çocukların kızlara göre daha fazla türden oyuncığa sahip oldukları düşüncesini uyandırmaktadır. Cinsiyet ile oyuncak sayısı arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak oyuncak türü açısından bakıldığında kızların genellikle aynı türden oyuncaklara, erkeklerin ise çeşitli türlerden oyuncaklara sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 14. Çocukların sahip oldukları oyuncak türlerinin cinsiyete göre dağılımı.

<i>Oyuncak türü</i>	<i>Cinsiyet</i>		<i>Kız (n=313)</i>		<i>Erkek(n=353)</i>	
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklar	295	94	212	60	212	60
Minyatür nesnelere	220	70	273	77	273	77
Manipülatif oyuncaklar	206	66	253	71	253	71
Elektronik oyuncaklar	112	36	220	62	220	62
Elişi oyuncakları	235	75	243	69	243	69
Eğitici oyuncaklar	138	44	172	49	172	49
Masa oyunları	72	23	91	26	91	26
Müzikli oyuncaklar	162	52	198	56	198	56
Hareketli oyuncaklar	169	54	241	68	241	68
Oyun malzemeleri	222	71	290	82	290	82
Güncel kahramanlar	52	17	158	44	158	44
Oyuncak silahlar	38	12	232	66	232	66
Maketler	26	8	68	19	68	19
Diğer	6	2	7	2	7	2

8. Almak İstenen Oyuncaklar

Annelere çocuklarına almak istedikleri üç oyuncak ne olduğu sorulmuş, yanıtlar daha önce gösterilen oyuncak türleri kategorilerine göre değerlendirilmiştir. Ancak annelerin hepsi sorulan üç oyuncak ne olduğunu belirtmemiştir. Üst SED'den 36 anne (%24) almak istedikleri hiçbir oyuncak olmadığını belirtmiş ya da soruyu yanıtsız bırakmıştır. Bu durum verileri bir tabloda göstermeyi zorlaştırmaktadır. Burada göze çarpan ilginç bulgu, her üç SED'de de annelerin çocuklarına en çok elektronik oyuncak almak istediklerini belirtmiş olmalarıdır. Alt SED'den annelerin %34.1'i, orta SED'den %40.1'i, üst SED'den %29'u elektronik oyuncak almak istediklerini belirtmiştir. Bunun yanında, alt SED'den annelerin %20.1'i, orta SED'den %17.5'i, üst SED'den %18.4'ü en çok hareketli oyuncak almak istediğini belirtmiştir. Bu durum araştırma verilerinin yaz aylarında toplanmış olmasına bağlanabilir. Annelerin almak istedikleri ikinci oyuncak olarak alt SED'de hareketli oyuncakları (%22.5),

minyatür nesnelere (%19.7) ve elektronik oyuncakları (%17.3); orta SED’de elektronik oyuncakları (%18.5), hareketli oyuncakları (%15.9) ve minyatür nesnelere (%15.3); üst SED’de hareketli oyuncakları (%19.5) ve manipülatif oyuncakları (%18.4) belirttikleri görülmektedir. Özet olarak, elektronik ve hareketli oyuncakların bütün SED’lerde, minyatür nesnelere alt ve orta SED’de, manipülatif oyuncakların üst SED’de annelerin çocuklarına en çok almak istedikleri oyuncaklar olduğu söylenebilir.

9. Çocukların Oynamaktan En Çok Zevk Aldıkları Oyuncaklar

Annelerden çocuklarının oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakları belirtmeleri istenmiş ve belirtilen oyuncaklar daha önce açıklanan 14 kategorili oyuncak sınıflamasına göre değerlendirilmiştir.

Tablo 15. Annelere göre çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakların dağılımı.

<i>Oyuncak türü</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Bebekler / hayvanlar / yumuşak oyuncaklar	188	28.2
Minyatür nesnelere	128	19.2
Manipülatif oyuncaklar	91	13.7
Elektronik oyuncaklar	48	7.2
Elişi oyuncakları	42	6.3
Eğitici oyuncaklar	3	0.5
Masa oyunları	1	0.2
Müzikli oyuncaklar	7	1.1
Hareketli oyuncaklar	63	9.5
Oyun malzemeleri	43	6.5
Güncel kahramanlar	26	3.9
Oyuncak silahlar	20	3.0
Maketler	1	0.2
Diğer	5	0.8
Toplam	666	100

Tablo 15’de görüldüğü gibi annelere göre çocukların çoğu (%28.2) bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklarla oynamaktan zevk almaktadır.

Annelere göre çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakların dağılımı kız çocuklar için tablo 16’da, erkek çocuklar için tablo 17’de görülmektedir.

Kız çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakların dağılımına bakıldığında bütün SED’lerde bebek/hayvan/yumuşak oyuncak türünün birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu oyuncak türünün en zevk alınan tür olması farklı SED’lerde değişmektedir. Alt SED’de kızların %64’ü bebek/hayvan/yumuşak oyuncaklarla oynamaktan en çok zevk alırken, bu oran orta SED’de (%52.6) ve üst SED’de (%48) giderek azalmaktadır. Kız çocukların en çok zevk aldıkları oyuncak olarak belirtilen diğer oyuncaklar farklı SED’lerde değişmektedir. Örneğin manipülatif oyuncak orta (%14.7) ve üst (%14.3) SED’de ikinci sırada belirirken, alt SED’de ancak %5’in çok zevk aldığı oyuncak türü olarak belirtilmiştir. Üst SED’de eliş oyuncakları da ikinci sırada zevk alınan oyuncak türüdür. Alt (%5.8) ve orta (%10.3) SED’de bu oyuncak türünün en çok zevk alınan oyuncak olarak belirtilme oranı düşmektedir.

Tablo 16. Annelere göre kız çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakların SED’e göre dağılımı.

Çocukların zevk aldıkları oyuncak türü	Alt (n=120)		Orta (n=116)		Üst (n=77)		Toplam (n=313)	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Bebekler/hayvanlar/yumuşak oyuncaklar	77	64.2	61	52.6	37	48.1	175	55.9
Minyatür nesnelere	8	6.7	13	11.2	7	9.1	28	8.9
Manipülatif oyuncaklar	6	5	17	14.7	11	14.3	34	10.8
Eliš oyuncakları	7	5.8	12	10.3	11	14.3	30	9.6
Hareketli oyuncaklar	12	10	3	2.6	2	2.6	17	5.4
Diğer	10	8.3	10	8.6	9	11.6	29	9.3
Toplam	120	100	116	100	77	100	313	100

Tablo 17. Annelere göre erkek çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncakların SED'lere göre dağılımı.

SED	Alt (n=142)		Orta (n=138)		Üst (n=73)		Toplam (n=353)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>Çocukların zevk aldıkları oyuncak türü</i>								
Minyatür nesnelere	35	24.6	42	30.4	23	31.5	100	28.3
Manipülatif oyuncaklar	16	11.3	25	18.1	16	21.9	57	16.1
Elektronik oyuncaklar	12	8.5	14	10.1	7	9.6	33	9.3
Hareketli oyuncaklar	29	20.4	14	10.1	3	4.1	46	13
Oyun malzemeleri	23	16.2	6	4.3	6	8.2	35	9.9
Güncel kahramanlar	-	-	15	10.9	10	13.7	25	7.1
Oyuncak silahlar	12	8.5	7	5.1	-	-	19	5.4
Diğer	15	10.5	15	10.9	8	10.9	38	10.8
Toplam	142	100	138	100	73	100	353	100

Tablo 17’de görüldüğü gibi, erkek çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncak minyatür nesnelere (%28.3); bunu manipülatif oyuncaklar izlemektedir (%16.1). Farklı SED’deki erkek çocukların oynamaktan en çok zevk aldıkları oyuncaklar arasında fark gözlenmektedir. Örneğin manipülatif oyuncaklar alt SED’de çocukların %11.3’ünün, orta SED’de %18.1’inin, üst SED’de %21.9’unun en zevkle oynadığı oyuncak olarak belirtilmiştir. Güncel kahramanlar alt SED’de hiçbir erkek çocuk için zevkle oynanan oyuncak olarak belirtilmemiştir. Güncel kahramanlar orta SED’de çocukların %11’i, üst SED’de %13.7’si için zevkle oynadığı oyuncak olarak belirtilmiştir. Hareketli oyuncaklar ve oyuncak silahların alt SED’de çocukların oynamaktan en zevk aldıkları oyuncak olarak orta ve üst SED’e göre daha çok belirtildiği görülmektedir. Hareketli oyuncaklar alt SED’de erkek çocukların %20.1’inin oynamaktan en zevk aldığı oyuncaklar olarak belirtilmiştir. Bu oran, orta SED’de 10.1’e, üst SED’de 4.1’e düşmektedir. Benzer biçimde üst SED’de hiçbir erkek çocuk için oyuncak silahlar oynamaktan en çok zevk alınan oyuncak olarak belirtilmemiştir. Oysa bunlar orta SED’de erkek çocukların %5.1’inin, alt SED’de %8.5’inin en çok zevk aldıkları oyuncak olarak belirtilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada elde edilen bazı önemli bulguları tartışmak yararlı olacaktır. Burada da sırasıyla oyuncak satın alma ve oyuncak kullanımı ile ilgili bulgular üzerinde durulacaktır.

Bulgular Türkiye’de oyuncuğı genellikle anneye babanın birlikte satın aldığı göstermektedir. Annelerin çocuğa oyuncak satın alırken en çok çocuğun istediğini dikkate almaları ilginçtir. Alt SED’den üst SED’e doğru gidildikçe bu dikkat beklendiğı biçimde artmaktadır. Burada önemli olan, toplumun bütün kesimlerinde, oyuncak satın alırken oyuncuğın değil çocuğun özelliklerinin öne çıkarılmasıdır. Çocuğun isteğini ve gelişim özelliklerini vurgulayan bu yaklaşımın Türkiye’de ailelerin modernleşme çabasının sonucu olduğu söylenebilir.

Çocukların sahip olduğu oyuncak sayısına bakıldığında üst SED’den alt SED’e doğru gidildikçe düzenli bir düşüşün olduğu dikkati çekmektedir. Üst SED’de çok fazla, alt SED’de çok az oyuncak satın alındığı görülmektedir. Ancak bu durum kırsal kökenli olan, gecekondularda yaşayan alt SED çocuklarının çok az oyuncuğı olduğu anlamına gelmeyebilir. Çünkü Dasen’in (1984) de belirttiğı gibi, bu çocuklar hazır oyuncak kullanmaktan çok oyuncaklarını kendileri yapan ve sokakta oynayan çocuklardır. Çocukların oynayabileceğı oyuncak sayısı her şeye karşın önemlidir. Rogers ve Sawyers (1995) “Çocukların oyuncaklarının sayısı çocukların diğer çocuklarla nasıl etkileşime girdiğini, hatta girip girmediğini belirlemeye yardım etmektedir” (s.82) demektedir. Dolayısıyla oyuncak sayısı önemlidir; ama Dasen’in de belirttiğı gibi sahip olmak ve tüketmek ile yaratmak ve yaşamak arasındaki farkı da dikkate almak gerekir. Çocukların yeterli sayıda oyuncuğı olup olmadığına bakıldığında, alt SED’den gelen annelerin büyük bölümü oyuncak sayısını az bulmaktadır. Buna karşılık, üst SED’den annelerin büyük bölümü de oyuncak sayısını

fazla bulunmaktadır. Bununla birlikte üç SED’de de oyuncak sayısını yeterli bulanların hiç de az olmaması ilginçtir.

Çocukların sahip olduğu oyuncaklar türlere göre sınıflandırıldığında, oyun malzemelerinin (ip, top, bilye, vb.) başta geldiği, bunu bebeklerin ve yumuşak oyuncakların izlediği görülmektedir. En az sahip olunan oyuncak türleri de masa oyunları (tombala, domino, borsa vb.) ve maketlerdir. Bu durum az sahip olunan oyuncak türlerinin araştırmaya giren çocukların yaşlarına uygun olmayışına ve kültürel olarak yaygın oyuncaklar olmayışına bağlanabilir. Üst SED’de alt ve orta SED’lere oranla daha fazla oyuncak türü bulunduğu dikkati çekmektedir. Alt ve orta SED’lerde daha fazla oyuncak silah bulunması da önemli bir noktadır.

Rogers ve Sawyers (1995), oyuncak sayısı yanında, oyuncakın boyutlarının, tipinin çeşitliliğinin, yeniliğinin, karmaşıklığının da önemli olduğunu belirtmektedir. Konumuz açısından bizi oyuncakların çeşitliliği daha yakından ilgilendirmektedir. Rogers ve Sawyers’e göre, “Oyuncakların çeşitliliği de çocukların bilişsel gelişimi ile olumlu yönde ilişkilidir” (s.84). Ancak bu araştırmada üst SED’de çok çeşitli oyuncak bulunmasını, sözü edilen bu ilişkinin bilincinde olmaktan çok, bir tüketim eğilimi olarak düşünebiliriz.

Oyuncak türlerinin çocukların cinsiyetine göre dağılımına bakıldığında yaygın cinsiyet tipleşmesinin burada da egemen olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani kızlar en çok bebeklere ve yumuşak oyuncaklara, erkek çocuklar en çok oyun malzemelerine sahiptirler. Bu bulgu Bradbard’ın (1983) oyuncak türü ile cinsiyet farkı arasındaki saptamalarına uymaktadır. Ancak burada bu ayrımın çok da kesin olmadığı görülmektedir. Cinsiyet ile oyuncak sayısı arasında bir ilişki bulunmadığı anımsanırsa, oyuncak türleri ile cinsiyet arasındaki ilişkinin belirsizliği de anlaşılabilir. Ne var ki, erkek çocuklara daha çok, kız çocuklara daha az oyuncak türü düşmesi oldukça anlamlıdır. Başka bir deyişle, cinsiyet farklılığı

oyuncak sayısında ya da türünde değil, daha çok türlerin paylaşımda ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin payına daha çok, kızların payına daha az oyuncak türü düşmesi uyarıcı zenginliği olgusu açısından yorumlanabilir. Ailelerin erkek çocuklarına kızlarına olduğundan daha zengin bir fiziksel çevre sağladıkları söylenebilir.

Çocukların oynamaktan en çok zevk aldığı oyuncaklar içinde bütün gruplarda bebekler ve yumuşak oyuncaklar başta gelmektedir. Alt SED’de hareketli oyuncakların, orta ve üst SED’lerde minyatür nesnelere sevilmesi ilginçtir. Çünkü alt SED çocuklarının bisiklet, kayak, paten gibi pahalı nesnelere sahip olmasına pek olanak yoktur; ama orta ve üst SED çocukları evcilik ya da tamir takımları gibi minyatür nesnelere sahip olabilirler. Asıl anlamlı olan nokta ise, alt SED çocuklarının ev dışında kullanılan oyun nesnelere, orta ve üst SED çocuklarının ise ev içinde kullanılan oyun nesnelere en çok zevk alıyor olmalarıdır. Bu da modern toplumda çocukların eve kapatılmışlığıyla ilgili yaygın sorunun bir belirtisi sayılabilir. Burada Sutton-Smith’in (1986) çözümlemesini anımsamakta yarar görüyoruz: “Klasik oyuncakların büyük çoğunluğunun yalnız başına oynamak için yapılmış olduğu ileri sürülebilir. Bu oyuncaklar hiçbir zaman toplumsal bir olgu anlamına gelmemişlerdir” (s.242).

Sonuç olarak, araştırmamızın bulguları bize Türkiye’de de oyuncakın toplumsal yapının ve değişimin önemli bir göstergesi olduğunu, oyuncaktan yola çıkarak çocuğa nasıl bakıldığını keşfedebileceğimizi göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Akman, Y. (1987). Anaokulu çocuklarında görülen ayrılık kaygısının giderilmesinde farklı oyun tekniklerinin etkisi. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Almqvist, B. (1994). *Approching the culture of toys in Swedish child care A literature survey and a toy inventory*. Uppsala: Norstedts Tryckeri AB.
- And, M. (1974). *Oyun ve Büyü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Artar, M. (1993). Okulöncesi çocukta serbest oyunun iraksak düşünce becerisine etkisi. Ankara : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bağlı, M.T. (1996). 5 ve 7 yaş kız ve erkek çocukların çocuk bahçelerindeki oyun araçlarında gözlemlenen sosyal etkileşimleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bantz, D.L. et al. (1993). Teaching families to evaluate age-appropriate toys, *Journal of Pediatric Health Care*, 7,(3), 111-114.
- Boehm, H. (1989). Toys and games to learn by, *Psychology* Sept., 62-64.
- Bradbard, M.R. (1985). Sex differences in adult gifts and children's toy requests at Christmas, *Psychological Reports*, 56,969-970.
- Brougère, G. (1995). Mon long chemin historique vers le jeu de formation d'adultes, *Simulation and Gaming*, 26, (4), 417-419.
- Cengiz, S. (1996). *Kdz. Ereğlisi* örneğinde çocuk oyunlarının halkbilimsel açıdan incelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çelen, N. (1992). 4-6 yaş çocuklarının sayı ve mekân korunumu kazanmasında sembolik oyunun işlevi. Ankara: Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Çok, F., Artar, M., Şener, T., Bağlı, M.T. (1997). Kentlerde çağdaş çocuk oyunları, Onur B. (yay.), *Çocuk Kültürü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Dasen, P.R. (1984). The value of play, *World Health*, Jan / Feb., 11-13.

Fredlund, J. (1973). *Sa lekte vi. Om gamla leksaker och deras kulturhistoriska bakgrund*. Vasteras: ICA-förlaget AB.

İnhan, F. (1997). Türkiye'de çocukların oyuncak gereksinmesi, sorunlar ve çözümler. B. Onur (yay.), *Çocuk Kültürü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Kamaraj, I. (1996). Annelerin, okulöncesi eğitim kurumu yönetici ve öğretmenlerinin oyuncak seçimleri. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kay, H. (1991/92). Toys, past and present, *What toy*, 6, 33-34.

Onur, B. (1988). *Oyuncaklı Dünya*. Ankara: Verso Yayınları.

Öngen, D. (1981). Okulöncesi çağdaki çocukların oyun konusundaki toplumsal-bilişsel davranış örüntüleri ile oyun materyalleri arasındaki ilişki. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özdoğan, B. (1988). *Çocuk ve Oyun Terapisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Özhan, M. (1990). *Çocuk Oyunlarımız*. Ankara: Feryal Matbaası.

Pellegrini, A.D. and Jones, J. (1994). Play, toys and language. J.H. Goldstein (Eds.). *Toys, play and child development* (In). New York: Cambridge University Press.

Rogers, C.S. and Sawyers, J.K. (1995). *Play in the lives of children*. Washington. NAEYC.

- Shapiro, L. (1990). Guns and dolls. *Newsweek*, May. 28, 42-48.
- Singer, J.L. (1994). Imaginative play and adaptive development. J.H. Goldstein (Eds.). *Toys, play and child development* (In). New York: Cambridge University Press.
- Sutton-Smith, B. (1986). *Toys as culture*. New York: Gardner Press, Inc.
- Swiniarski, L.B. (1991). Toys, universals for teaching global education, *Childhood Education* ,161-163.
- Şener, T. (1996). 4-6 yaş anaokulu çocuklarında dramatik oyunun ve inşa oyununun bakış açısı alma becerisine etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.